

TIJDSCHRIFT VOOR

THEATERTECHNIEK

5e jaargang – 1972 no. 4

aangesloten bij de
OISTT

TIJDSCHRIFT VOOR THEATER-TECHNIEK

Orgaan van de Stichting

De Nederlandse Theater Technische Kring

5e jaargang, nummer 4, 1972

Verschijnt zes maal per jaar

redactie en administratie:

Schokkingstraat 15, Maarssen

telef. 03465-2670

redactiecommissie:

Dick Beets

Ton Breeker

E. Huygebaert

Elles de Jong

Peter Lohr

Wim Vesseur

Henk Voskuilen

Herman Waage, eind-redacteur

ontwerp omslag:

Nicolaas Wijnberg

abonnementsprijs:

f 25.— per jaar

voor theater-technisch personeel f 15.— p. jaar

gironummer:

783000 t.n.v. Ned. Theater

Technische Kring, Maarssen

bank:

Algemene Bank Nederland

Maarssen

Inhoud:

blz.

Bij het overlijden van Ko de Haas 1

Agora '72 3

25 jaar Haagse Comedie 4

Stadsschouwburg Haarlem 7

De Opera van Parijs 15

Federatie van Kunstenaars-

verenigingen presenteert Kunstnota

„Met verbeelding” 27

BIJ HET OVERLIJDEN VAN KO DE HAAS

Dag Ko,

Hoe vaak heeft jouw stem niet gegalmd in de gangen van de kleedkamers achter het toneel, „Tot den aanvang, dames en heren, tot den aanvang” en na deze wonderlijke kreet was het ineens een slaan van deuren, reppende voeten, opgewonden kreten. Hoe vaak heb je niet op het toneel gestaan met je rug naar het gordijn, nog eenmaal het toneel overziende en dan zei je de niet minder magische woorden: „Eerste lichtstand” en dan scheidde je het licht van het donker en op jouw bevel werd het een poëtische maannacht of een fel zenderende tropendag en ten slotte stond je naast het toneel en sprak: „Vooruit, halen maar”. Een paar woorden die bij elke rechtgeaarde akteur toch een nerveuze schok teweeg bracht want dan gebeurde het onherroepelijke: het doek ging op en het Grote Wonder begon.

En je kon tevreden zijn, want weer had je de wedloop met de tijd gewonnen en het kunststuk volbracht om in een paar uren tijd een voorstelling op te bouwen, die oorspronkelijk geconcipeerd was voor een toneel met de afmetingen van een aardig marktplein en nu ineens moest gaan in een soort alkoof. Wat een improvisatie, wat een hoofdbrekens, maar als het doek opging dan stond het er weer en de spelers konden spelen.

Dat was Ko de Haas onze toneelmeester en hij deed zijn werk vanzelfsprekend omdat hij in hart en nieren een man van het toneel was en zoals jezelf eens zei: „Ze kunnen wel theoretiseren en leuteren, maar om acht uur gaat het doek op en dan moet ik het ZIEN”.

En hoeveel groten hebben het je laten zien, de Bouwmeesters, Royaards, Musch en in je grote tijd met Albert van Dalsum wiens steun en toeverlaat je was. Wij, die Dal meegemaakt hebben herinneren ons allemaal zijn kreet op de generales, „Kóó, Kóó!” En dat was nooit een driftig brullen, maar meer het aanroepen van een beschermengel en onveranderd kwam jouw onverstoort antwoord: „Zegt u het maar, meneer van Dalsum”.

Ko de Haas, niets menselijks was jou vreemd, want je was een mens van het toneel, met je eigenaardigheden, met je vele, vele anekdotes, waarbij je eigen licht beslist niet onder de korenmaat schuil ging; je was één van ons en daarom doet het pijn als je hoort dat je er niet meer bent, hoewel het de laatste jaren stil om je heen was geworden.

Ko, voor jou is het doek opgegaan en jij bent in het GROTE WONDER gestapt, dat je daar de rust moge vinden die elke akteur vindt als het goed gaat. Goed gaat op de grote scene.

Dag Ko, namens de velen die je gekend en gewaardeerd hebben.

Hans Tiemeijer

Wij hebben al enkele malen een beroep op uw medewerking gedaan! Door de nood gedwongen doen wij het nogmaals. Velen, te velen betaalden nog steeds niet hun bijdrage voor 1972, ondanks een herhaald verzoek daartoe. Velen, te velen betaalden zelfs over de afgelopen jaren nog niet de verschuldigde bijdragen!

De kosten van ons blad zijn schrikbarend gestegen! Alleen al de posttarieven zijn momenteel een veelvoud van het bedrag, dat we enkele jaren geleden betaalden. De lieve tante Post uit het verleden bestaat niet meer. Enkele grote bedrijven hebben om welke reden dan ook, geen advertentie meer doen plaatsen. Philips, Siemens, AEG, Ned. Huistelefoon Mij, Stakenbrand etc. hebben het laten afweten. Daardoor balanceert ons blad op de rand van de afgrond en kan de NTKK niet al datgene doen, wat zo wenselijk en noodzakelijk is.

U begrijpt dat natuurlijk allemaal best! Welnu, wacht u niet op nog weer een nota voor betaling - als u tenminste nog niet betaald hebt - doch betaal uit eigen beweging het bedrag, dat u nog moet betalen. Een ieder weet dat heel best van zichzelf. U bespaart ons daarbij veel zorgen en extra werk. Bij voorbaat hartelijk dank.

A.T. VAN DOESBURG & ZONEN N.V.

Levering en verhuur van:

**Toneelstofferingen en
decors etc.**

Sinds 1904

RAPENBURGERSTRAAT 109

AMSTERDAM - telefoon 246935

AGORA '72

Media-congres in Groningen 20-21 december 1972

Een nieuwe media-revolutie staat voor de deur. Kabel-tv maakt stads- en wijktelevisie mogelijk, stadstelevisie een nieuwe vorm van democratie.

Spelen met video-apparatuur in kleine groepen heeft velen een nieuwe kijk op zichzelf en op de ander gegeven. Het onderwijs ontdekt de nieuwe vormen van kennisoverdracht. Groepsdynamiek verandert met de toepassing van audio-visuele technieken. Een goed geluid voor onderwijsmensen en vormingswerkers? Nieuwe hoop voor vakbonden en politici?

Het audio-visuele bedrijf van nu kenmerkt zich door centrale programmering en beheer, een professionele produktie aan de ene kant en passieve consumptie aan de andere. De nieuwe technieken maken inspraak, terugspraak en **gesprek** mogelijk. En ook meedoen en **zelfdoen**, samenwerking tussen beroepsmensen en amateurs.

Agora '72 zal een congres zijn, waarop over deze dingen wordt gepraat, maar waarop men er ook fysiek mee wordt geconfronteerd. De confrontatie wordt aan het onderwerp aangepast. Er is audio-visuele registratie en creatie van de discussie.

Er komt een grote markt, de eigenlijke agora. Een markt van ideeën over audio-visuele technieken en over de toepassingen. Agora is een softwarecongres dat natuurlijk de hardware (techniek) niet kan missen voor zijn verwezenlijking.

Het congres wordt georganiseerd door het Nederlands Cultureel Contact te Amersfoort, samen met de Gemeente en de uiversiteit van Groningen. Agora rekent op de komst van mediamensen, politici (nationaal, regionaal en lokaal), bestuurders, beslissers, studenten, vormingsmensen, onderwijsmensen en consumenten.

Er komen drie secties:

1. zeggenschap over de media; democratisering
2. kabel-tv in een lokale gemeenschap: hoe gaat het, hoe kan het, hoe moet het
3. audiovisuele media in het onderwijs: basis, voortgezet, hoger onderwijs; vorming.

Voor inlichtingen :Nederlands Cultureel Contact,
Huis Randenbroek, Amersfoort ,telefoon 03490-21964.

Agora '72 is de markt voor een leefbaar Nederland

25 Jaar Haagse Comedie

JUBILEUMUITGAVE 1947 - 1972

verkrijgbaar bij de boekhandel à f 10,—
uitgegeven door Nijgh & van Ditmar

Het is een zeer verheugende zaak dat een theatergezelschap dat even grote namen als legendarisch geworden voorstellingen gebracht heeft, zich 25 jaar kan handhaven, zich kan verjongen en zich verder kan ontwikkelen.

Het is een zeer verheugende zaak dat een theatergezelschap een uitgesproken eigen gezicht en sfeer heeft, door daar nooit en te nimmer naar te streven, maar daardoor onbewust een stijl en mentaliteit opbouwt, die een voortvloeisel is van hun plaats en vooral van de werkelijk kunstzinnige persoonlijkheden, die maar één geloofsbelijdenis hebben: hun talent en hun kunnen. Het is een zeer verheugende zaak dat zo'n gezelschap mag voortbestaan op grond van een bewezen kwaliteit en productiviteit, zonder dat de befaamde leuzen, taakstellingen, navelstaren en andere vormen van kiekeboe om onmacht te legaliseren, nodig zijn.

Voor mij is het fenomeen theater een van de schoonste hoeren van de samenleving en u moet mij dit woord niet euvel duiden, want het oudste beroep ter wereld is wezenlijk vergelijkbaar met het begrip artiest of comediant. Ook het beroep comediant is erg oud en er zijn tijden geweest waarin de hetaira (vriendin, publieke vrouw van zekere beschaving) in hoger aanzien stond dan de comediant (iemand die veinst of zich aanstelt).

Over deze vergelijking kan men een proefschrift schrijven, maar aktueel toegepast kun je naast de slet van het plein en het vlottertje van rotterdam de haagse comedie

nauwelijks beter omschrijven dan als hofstad-courtsane. Niet iedereen kan zich door Eline Veere heen bijten en over smaak valt altijd te twisten. Tenslotte is meningsverschil evenzeer de grondslag voor onze politiek als voor onze theaterkritiek. Een goede courtsane is duur en niet op recept te huur. De hele provincie en met name de schouwburgdirecteuren onarerer reeds bij voorbaat op de namen Steenbergen en Wasserman, zonder zich te realiseren dat zelfs een grandioos artiest sterfelijk is en dat iets oudere grandioze mensen best op eervolle wijze verlost mogen worden van de oud-vaderlandse plicht om met hun kunst van hot naar her te reizen en niet absoluut in het harnas van een kleedkamer of een autobus moeten sterven, ook al hebben vele comedianten dat gedaan uit ijdelheid en geldgebrek en misschien ook uit eenzaamheid, zoals een courtsane die nog een beetje de hoer speelt omdat haar oude aanbidders zelfs geen vrienden meer zijn. 't Is niet te hopen en ook niet te verwachten dat onze jubilarisse op dit tragische vlak moet komen omdat het gezelschap zich systematisch verjongt en diverse talenten van formaat heeft kunnen kweken. Daarom klinkt het een beetje angstig als de nieuwe directeur „rashagenaar” Carl van der Plas zegt dat de woorden revolutie en afbraak in den haag nauwelijks gebruikt worden en begint te schermen met tolerantie en evolutie. Waarom? 't Is toch geen schande om gewoon theater te maken met het dramatisch en menselijk matereel waar je over beschikt. De revolutie en de af-

braak komen in den haag misschien wat later, maar dan misschien erger dan in amsterdam. Toen de tomaatjes onder puberaal toezicht in amsterdam losploften tijdens een voorstelling waar ik ook deel aan had gehad, was ik voornamelijk bang voor het gebouw, want hoezeer ik ook werk en tender voor en naar meer praktisch en ruimtelijke theatervormen, vind ik dat we op gebouwen als de stadsschouwburg, de Leidse schouwburg en de haagse koninklijke toch maar erg zuinig moeten zijn.

Maar mensen en menselijk theater leeft nú. En daarom is het goed dat de haagse courtesane zich verwaardigd heeft om het HOT te creëren om daarmee de revolutie op afstand te houden en de afbraak een fijn huis te geven met een theater-kroeg. Dit klinkt een beetje cru; maar het is een onmiskenbaar feit dat b.v. de nieuwe komedie het HOT beter en veelvuldiger gebruikt dan de haagse komedie, die zich toch beter thuis voelt in de koninklijke. Daar is niets op tegen zolang men beschikt over koninklijk talent dat nog past bij een koninklijke traditie.

Het lijkt mij een beetje veeg dat het jubileumboekje van de hofstadcourtesane zo uitsluitend een heiligverklaring is van grote namen en van de leidende huidige medewerkers. Alle andere medewerkers zijn met de zorg van een historisch proefschrift vermeld in een alfabetisch telefoonregister zonder nummers, achter in het boekje, zonder enige vermelding van taak, functie of aandeel. Een beetje droevig misschien voor velen die langere tijd hun talent, toewijding, werkkraft en vitaliteit aan de haagse comedie gewijd hebben. Een beetje droevig misschien vooral voor de niet zo heel erg lange lijst van trouwe technische en kunstzinnige topkrachten op het gebied van belichting, costuums, requisieten, geluid en dekor-uitvoering. Een beetje droevig misschien omdat zeer incidentele buitenlanders met grote namen daarnaast met grote ijver vermeld zijn.

De nederlandse comedie - een eendagsvlieg - gaf bij het tienjarig bestaan ook een boekje uit. Uiteraard kan zo'n gedenkschrift geen statenbijbel zijn; maar de nederlandse comedie noemde onder de foto's ook de minder bekende acteurs, gaf een leesbare

lijst van ontwerpers en technici en bood dit werkje als geschenk aan, aan al hun toenmalige en verleden medewerkers, die ook uitgenodigd waren op een feestbijeenkomst.

De nederlandse comedie is dood - de haagse comedie leeft, al straalt dat niet opvallend uit de samenstelling van het jubileumboekje. Is het niet een beetje een mentaliteit van 25 jaar haagse kak? Wat vinden jullie er van, rashagenaars

cor bodes
koningin der kleedsters
lisette van meeteren
met je duizend en een vingers
kees de groot
duivelskunstenaar
henny van dam
de onverslaanbare
wim hubel
altijd verbeterende computer
jan ten katen
samenvattend genie

en zo vele anderen, levenden en doden, theatertechische artiesten. Had tenminste in het algemeen een klein blijk van waardering, een klein blijk van respect, een klein blijk van dank er niet af mogen kunnen?

Op 14 februari 1954, na de première van de „Leeuwerik” reed Paul Steenbergen met mij in het holst van de morgen naar amsterdam. De kabel van zijn gaspedaal brak en het veertje was de groeten. Met vereende krachten maakten we een touwtje, dat echter alleen op kon trekken. Paul kwam veilig in zijn hotel en ik bij de geboorte van mijn tweede dochter. Zulke verhalen vertel je natuurlijk naast vele anderen die ook wel een artistiek karakter hebben. Mijn nu 18-jarige dochter vraagt mij: hoeveel dekors heb jij voor de haagse comedie gemaakt. Ik zeg: kijk maar na in de lijst van de tentoonstelling, een stuk of 40. Daarna bekijkt dochter het boekje opnieuw en zegt: papa, je staat er helemaal niet in.

Dan voel je je toch een béétje getrapt op een lichaamsdeel dat in den haag nog slechts een requisiet schijnt te zijn van het lagere volk.

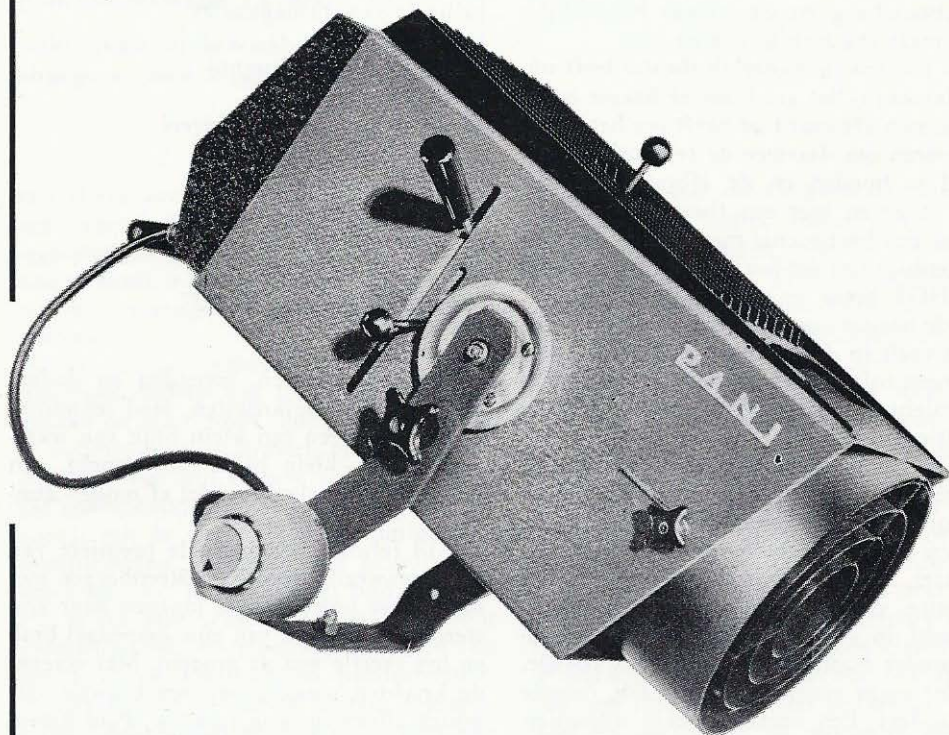
wim vesseur

SCHIJNWERPERS KONDEN TOCH NOG ANDERS...

en nadat U de H 650 van Ludwig Pani op proef hebt gehad zult U dat wel met ons eens zijn.

De H 650 is een schijnwerper om mee te volgen, om effecten mee te maken of om gewoon ergens echt doorheen te prikken en eigenlijk om er alles mee te doen wat met een gloeilampschijnwerper nooit zal lukken.

De H 650 heeft een klein halogeenlampje met een buitengewoon hoge lichtstroom die de vergelijking met een effectspot met 2 kW conventionele gloeilamp kan doorstaan.

En dan nog iets over de H 650:

- zeer robuuste constructie
- geen noemenswaardige warmteafgifte
- gelagerde ophanging in de beugel - gebalanceerd.
- lamp uitwisselen in enkele seconden.
- irisdiaphragma van volle opening tot black-out.
- 4 afsnijders
- geslepen optieken $f = 20$ cm voor afstanden tot 15 meter
 $f = 35$ cm voor afstanden tot 25 meter
- inbouwmogelijkheid voor kleurenwisselaar.
- uit voorraad leverbaar.

CONTROLLUX

LICHTTECHNIEK

LANGE LEIDSEDWARSSTRAAT 122 — AMSTERDAM — TELEFOON 020 - 23 02 26

Verbouwing Stadsschouwburg Haarlem,

eerste fase

Donderdag 17 augustus begon de laatste serie voorstellingen van KEES DE JONGEN door Toneelgroep Centrum in de Stadsschouwburg van Haarlem, waar dan tevens de resultaten van de eerste fase van de verbouwing voor het publiek zichtbaar werden.

De voorgeschiedenis van een verbouwing

In het najaar van 1971 heeft het bedrijf Openbare Werken Haarlem op verzoek van de Stichting een globale raming gemaakt van de kosten voor nieuwbouw van de Stadsschouwburg.

Een vernieuwde schouwburg op het Wilsofplein zou f 15 miljoen kosten en een theater op een andere plaats - gedacht werd aan het Stationsplein - f 20 miljoen.

Voor de Stichting waren er een aantal redenen géén voorstel te doen aan het college van burgemeester en wethouders om tot nieuwbouw hetgeen een aantal jaren zou vergen - over te gaan:

- In Haarlem werd en wordt - samen met Toneelgroep Centrum - een succesvol toneelbeleid opgebouwd dat behoefte heeft aan continuïteit;
- Geconstateerde bouwkundige tekorten - met name van de trekkeninstallaties - maakten doorspelen na het seizoen 1971/1972 onmogelijk;
- Door de enorme jaarlijkse kapitaallasten aan rente en afschrijving zou de situatie kunnen ontstaan dat er wel een nieuw gebouw staat, maar dat er geen geld is om dit te bespelen;

— De benodigde investeringen in voorzieningen voor de herscheppende kunst zou de tegenstellingen met de scheppende kunst nog verder verscherpen.

Door de Stadsarchitect van Haarlem en de directeur van de Stichting is daarom een alternatief plan gemaakt, bedoeld voor uitvoering in drie fasen:

- a. voorzieningen toneelhuis
- b. restauratie grote zaal
- c. nieuwbouw van een aantal annexen tussen de voorgevel en de rooilijn van de Wilhelminastraat (kleine zaal - verruiming foyers, etc).

Haarlem zou door het realiseren van dit voorstel kunnen beschikken over een theateraccommodatie met een veilig - zij het klein - toneel, een gemoderniseerde oude zaal, ruime foyers en een nieuwe kleine zaal, onmisbaar sluitstuk voor een bij de tijd aangepaste theaterexploitatie. De kosten voor het totaal werden geschat op f 6.000.000,—.

Op 1 november heeft het bestuur van de Stichting dit plan voorgelegd aan het college van B & W, waarna de gemeente-

raad op respectievelijk 15 december en 23 februari accoord ging met de uitvoering van de eerste twee fasen voor een totaalbedrag van f 1.234.000,—.

Tussen 23 april en 17 augustus moest het werk uitgevoerd worden, hetgeen nu schijnt te lukken binnen het toegestane krediet. Het bedrijf Openbare Werken werd belast met de uitvoering van dit werk. Tussen 3 februari en vandaag werden vijftien bouwvergaderingen gehouden, waaraan werd deelgenomen door vertegenwoordigers van:

- het bedrijf Openbare Werken
- de Stichting Stadsschouwburg en Concertgebouw Haarlem
- het Gemeentelijk Energie Bedrijf Haarlem
- Toneelgroep Centrum
- de uitvoerders

Het als vanzelfsprekend samengaan van verschillende disciplines op technisch, artistiek en zakelijk terrein is succesvol geweest.

Wat er gebeurd is

In het novembernummer 1918 van „Het Toneel” schreef de toenmalige redacteur Frits Lapidoth: „Veel dunkt mij van den nieuwen Haarlemschen schouwburg te waarderen en wat er m.i. aan ontbreekt of er bepaald verkeerd is, kan later nog wel aangebracht of verbeterd worden. Het is zeer te wenschen dat men met het aanbrengen van sommige verbeteringen niet te lang wacht.”

Nadat in samenwerking met de architect Cees Dam aan foyers, gangen en entree wat meer fleur en kleur is gegeven, zijn nu, samen met Openbare Werken een aantal veranderingen aangebracht. Dat is gebeurd in een oud gebouw, dat naar het oordeel van de huidige beheerders nog hopen mag op een goede toekomst.

Atelier voor toneeldecor

Amsterdam

Terrein Zuidergasfabriek - tel. 020 - 921551 en 353280

Tot onze vaste relaties behoren o.a.:

TONEELGROEP GLOBE

NATIONAAL BALLET

N.V. NED. REVUE RENE SLEESWIJK

IMPRESS. JOHN DE CRANE

SCAPINO BALLET

WIM SONNEVELD

Decorateur

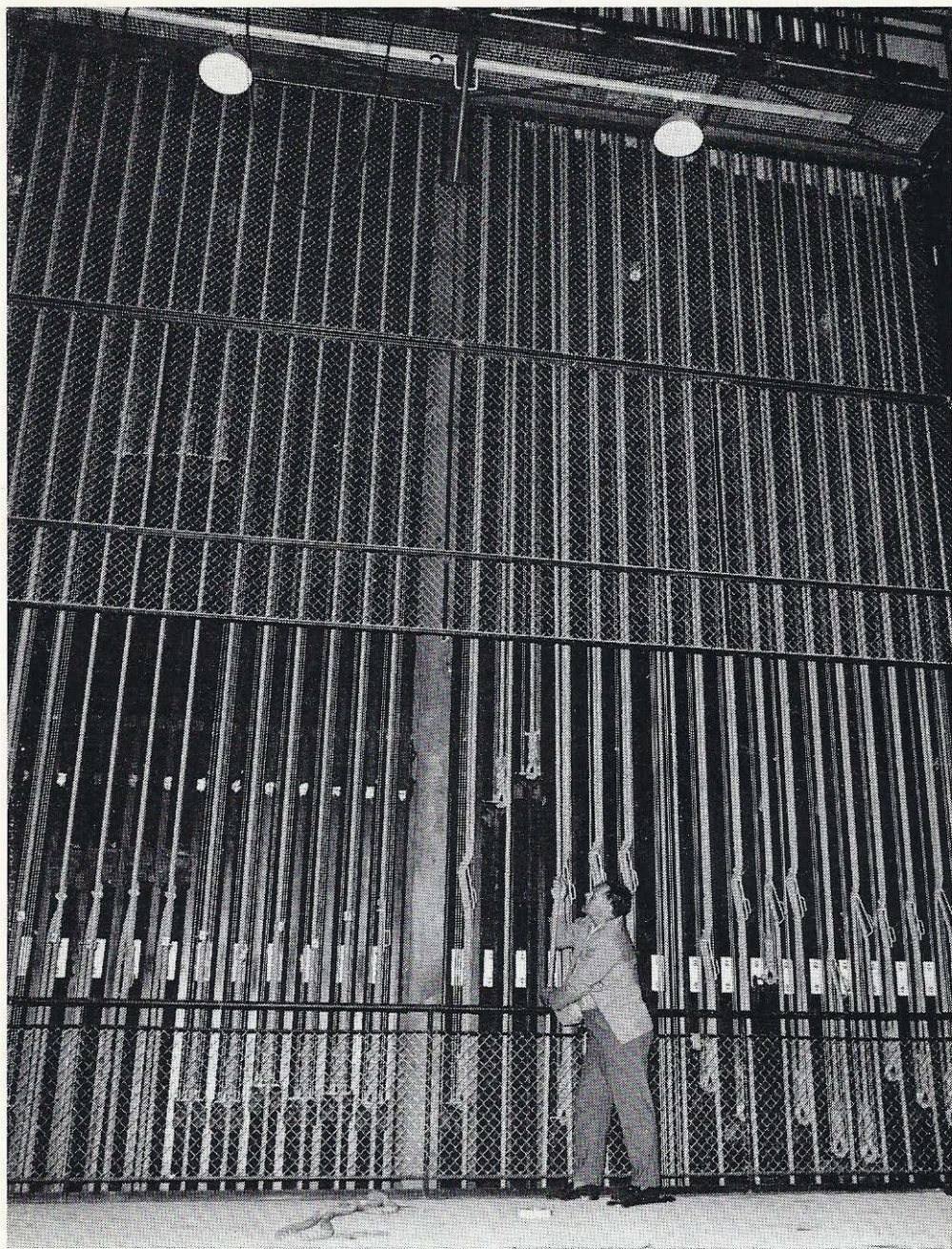
HENK CORDUWENER

privé: 02152 - 1029

Decorbouw

NAUTA-BERNTSEN

Privé: 020-98 17 47 - 020-98 19 45

Het toneel

Door het verwijderen van een aantal trappen is de totale breedte van het toneel uitgebreid van 16 tot 18 meter. De levensgevaarlijke trekkenwand kon worden vervangen door een nieuwe installatie. Door het verplaatsen van de toneelingang kon het aantal trekken met vijf worden uitgebreid. De oude stoomverwarming, die niet regelbaar was, is vervangen door een nieuwe installatie. Nieuwe lichtbruggen zijn aangebracht en op ingenieuze wijze is getracht heel wat kubieke meters ruimte te winnen binnen de vaste maten van het toneel. Tegenover de bestaande lichtkabine - waar al een aantal jaren een hypermoderne belichtingsapparatuur gewacht heeft op deze verbouwing - is nu een geluidskabine geïnstalleerd. Het in- en uitladen van de dekors uit de vrachtwagens zal kunnen geschieden met gebruikmaking van een hydraulische laadklep.

Veel van de wensen van toneelmeester Henk Voskuilen zijn nu, na ruim 35 jaar bewezen inzicht, realiteit geworden. Samen met zijn toneelploeg zijn een groot aantal zaken in eigen beheer uitgevoerd.

Om ook het leven voor de mensen achter de schermen zoveel mogelijk te veraangename werden de kleedkamers opgeknapt en werd de directeurskamer omgebouwd tot artistenfoyer.

De zaal

Duidelijk is de laatste jaren gebleken dat heel veel Haarlemmers van hun schouwburg houden en dat er een grote vrees bestond dat de zaal zou verdwijnen. Dat is niet gebeurd.

In nauw overleg met alle betrokkenen werd een plan ontwikkeld dat resulteerde in de huidige kleur en indeling.

Het decoratieve Jugendstil-plafond - de hemel - werd in de zaal voor de kleur als uitgangspunt genomen. De schilderijen werden gerestaureerd of vernieuwd. De imitatie-roosters werden vervangen door inblaasornamenten (anemostaten) voor de luchtverversing.

Om voor publiek en acteurs tijdens de voorstelling de zaal zo donker en rustig mogelijk te houden, werden alle - van het toneel af zichtbare - kleuren niet reflecterend bruin gekozen (koffie- en tabakskleur). De -oude- stoelen werden donkerder Engels rood bekleed.

En de kleuren, die men alleen vanuit de zaal ziet, werden helderder: theekeurig (oranje) en blauw.

De zaal werd meer oplopend gemaakt en door een nieuw stoelenplan heeft iedereen nu een vrijer zicht en meer ruimte.

De lichtkroon - geschonken bij het 40-jarig jubileum door de Haarlemse amateurtoneelverenigingen - werd met de toen eveneens geschonken schemerlichten van de tweede omloop gekombineerd tot een nog overdadiger sprookjesluchter.

De hoogte van de kroon werd zo bepaald dat ook uit de engelenbak het zicht goed is en vanuit de nok van de zaal de lichtbundels vrij zijn.

De gehele elektrische installatie werd vernieuwd, terwijl tevens een luchtverversingsinstallatie werd aangebracht.

De gouden toneellijst, die veel hinderlijk licht terugkaatste en het spelen op het voortoneel belemmerde, gaat nu verscholen achter een donkere, houten koof.

Het voortoneel wordt geplaatst op een spindellift, die zakken kan tot het niveau van de zaal (waarop dan twee extra rijen stoelen kunnen worden geplaatst) en verder dalen kan tot de vloer van een orkestbak voor 20 musici.

Voor alle maatregelen werd het fraaie en bizarre van het gebouw uit 1918 als uitgangspunt gekozen, met de vaste overtuiging dat ook een oude omgeving broedplaats kan zijn voor iets wat werkelijk nieuw is.

Tenslotte werden naast een aantal voorzieningen, die de bedrijfspgang vereenvoudigen (nieuwe telefooncentrale: 023 - 319188), in samenwerking met de brandweer uitgebreide veiligheidsmaatregelen getroffen.

In dit gerestaureerde gebouw - waar een aantal kale plekken wijst op de uitputtelijkheid van ieder krediet - zal geprobeerd worden het toneelbeleid in Haarlem verder uit en op te bouwen.

Iedereen die bij dit werk betrokken is geweest, is er diep van overtuigd dat voorzieningen middel zijn en geen doel en dat het in het theater gaat om de dingen die tijdens de voorstelling op het toneel gebeuren.

UITVOERDERS

Bedrijf Openbare Werken Haarlem
Bronswerk NV, Amersfoort
(sprinklerinstallatie)
„De Centrale”, Culemborg
(stoelenbekleding)
A. F. Doing & Zn, Haarlem
(stukadoorsbedrijf)
Dijkstra's Vloerenbedrijf, Zaandam
Gemeentelijk Energie Bedrijf Haarlem
NV Heringa en Wüthrich, Haarlem
(centr. verw. en elektr. inst.)
Fr. Jansen, Haarlem (aannemer)
P. J. van Schagen & Zn, Haarlem
(stukadoorsbedrijf)
J. H. van Schie, Haarlem
(hak- en breekwerk)
Schoonmaakbedrijf De Spiegel, Haarlem
NV Staalbouw Drachten, Drachten
(trekkenwand en spindellift)
N.V. Stalen Steiger Holland, Haarlem
Stichting Stadsschouwburg en Concertgebouw Haarlem
Telefoondistrict Haarlem
Auke Wiegers, Vinkenveen (siergordijn)

Theater - Technische - Toelevering

geluidsinstallaties
studiobandopnamen
bandrecorders
lichtregelapparatuur

scholten + mattijsen

telefoon 929353
postbus 5175 - Amsterdam

Dit blad wordt gedrukt bij

nv grafische industrie
Eikelenboom-Habo

Nieuwe Teertuinen 22-24
Amsterdam-C

PLASTICVERKOOPKANTOOR
Prinsegracht 180, Telefoon 070-65 48 44 *

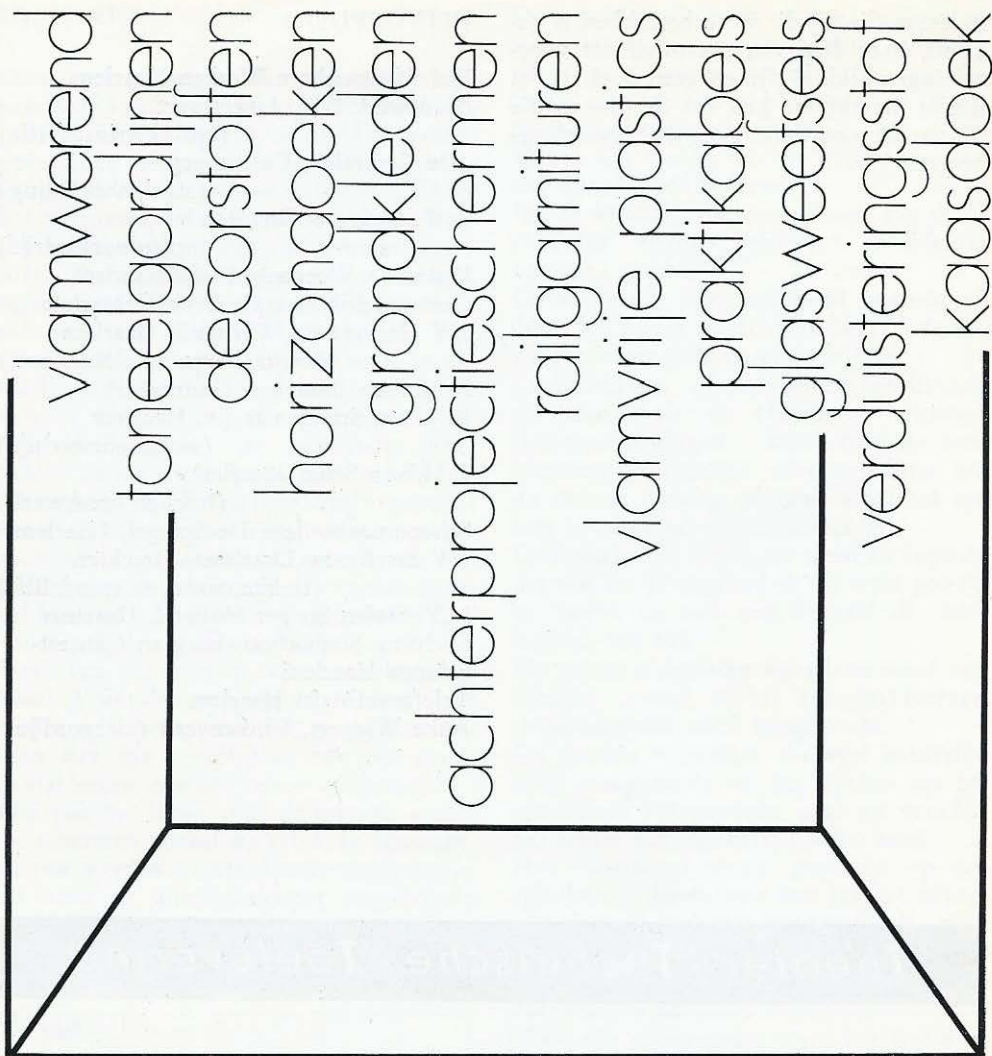
bespex

N.V. - DEN HAAG
Postbus 815

o.m. Dealer van I.C.I. (Holland) N.V. voor „PERSPEX” en „DARVIC”

KUNSTSTOFFEN Verkoop — Bewerking — Verwerking

SPECIALITEIT: PLAAT AL DAN NIET OP MAAT — LEVERING: DOORGAANS UIT VOORRAAD!

theater textiel en inrichting

auke wiegers

vinkeveen spoorlaan 8a tel. 0 29 72 - 30 87

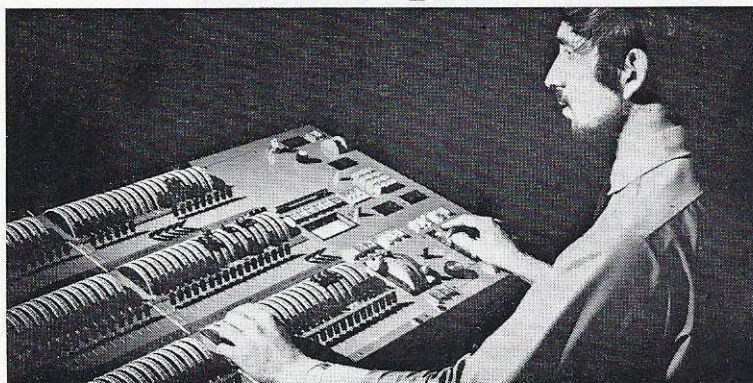
amsterdam fizeastraat 7 tel. 0 20 - 94 28 03

TONEELVERLICHTING

Kleurfilters
Regelinstallaties
Schijnwerpers

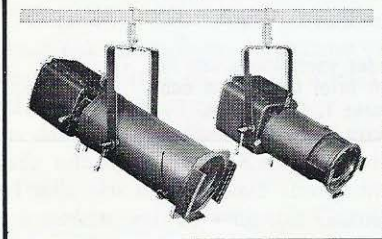

ROTTERDAMSE SCHOUWBURG

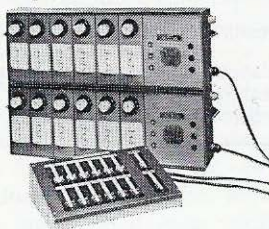

Bedieningslessenaar MSR

Schijnwerpers type 763 en 774.

Draagbare lichtregelinstallatie

N.V. INGENIEURSBUREAU

EUROTECHNIEK-ROTTERDAM

GROOTHANDELSGEBOUW TEL. (010) 135180

5.21/4

de stad

Groningen

In Groningen zal volgend jaar een nieuwe sociaal-culturele accommodatie in gebruik worden gesteld: d'OOSTERPOORT.

De begeleiding van de bouw en de hiermee verband houdende problematiek wordt op directieniveau behartigd, voorlopig door de directeuren van het Martinihal-centrum en de Stadsschouwburg.

Ter versterking van deze begeleiding bestaat thans de behoefte tot het aantrekken van een

financiëel-economisch deskundige

die in de eerste plaats begrotingstechnisch en financiëel-economisch het inhoudelijke beleid op directieniveau zal dienen bij te staan. Daarnaast zal hij, eveneens op directieniveau, worden belast met het onderzoeken van en het adviseren omtrent de mogelijkheden van coördinatie van het beheer en de exploitatie van de cultuurgebouwen sec.

De gedachten gaan uit naar een ervaren manager die na een voltooide financiëel-economische studie (b.v. ec. drs) een leidinggevende positie heeft bekleed, bij voorkeur ook in de sociaal-culturele sector.

Honorering en arbeidsvoorwaarden nader overeen te komen.

Vacaturenummer: 88.375.

Belangstellenden worden verzocht - onder vermelding van het vacaturenummer - binnen 14 dagen een brief te zenden aan burgemeester en wethouders, Grote Markt 1, Groningen.

De Opera van Parijs

Het is 1850 - Napoleon III heeft zich, naar het voorbeeld van zijn roemruchte oom, tot Keizer aller Fransen laten uitroepen.

De Fransen roepen Offenbach uit als koning van Parijs. Tout Paris zingt en neuriet melodieën uit „La Perichole” en op de party's wordt uitbundig gedanst op de muziek uit „La Belle Hélène”. Het tweede Keizerrijk danst en zingt onbekommerd en de toekomst lijkt, na het débâcle van Waterloo, weer hoopgevend met twee gewonnen oorlogen tegen Rusland en Oostenrijk.

Bij „Tortoni” eten de intellectuelen ice-cream en strooien kwistig met aforismen en bon-mots. Men verdeelt de tijd tussen dure salons, kastelen, de jockey-club en de renbanen van Chantilly en Long-Champ, men treft elkaar 's avonds in de loges en foyers van de theaters, op de boulevards en in het Café des Anglais en Café de Paris. Deauville wordt door de Hertog de Morny verplicht verklaard evenals de ontvangsten op de Tuilleries. De vrouw triomfeert overal waar rok en uniform de charme van de kostbare crinolines en de „décolletés à l'imperatrice” omzwermen.

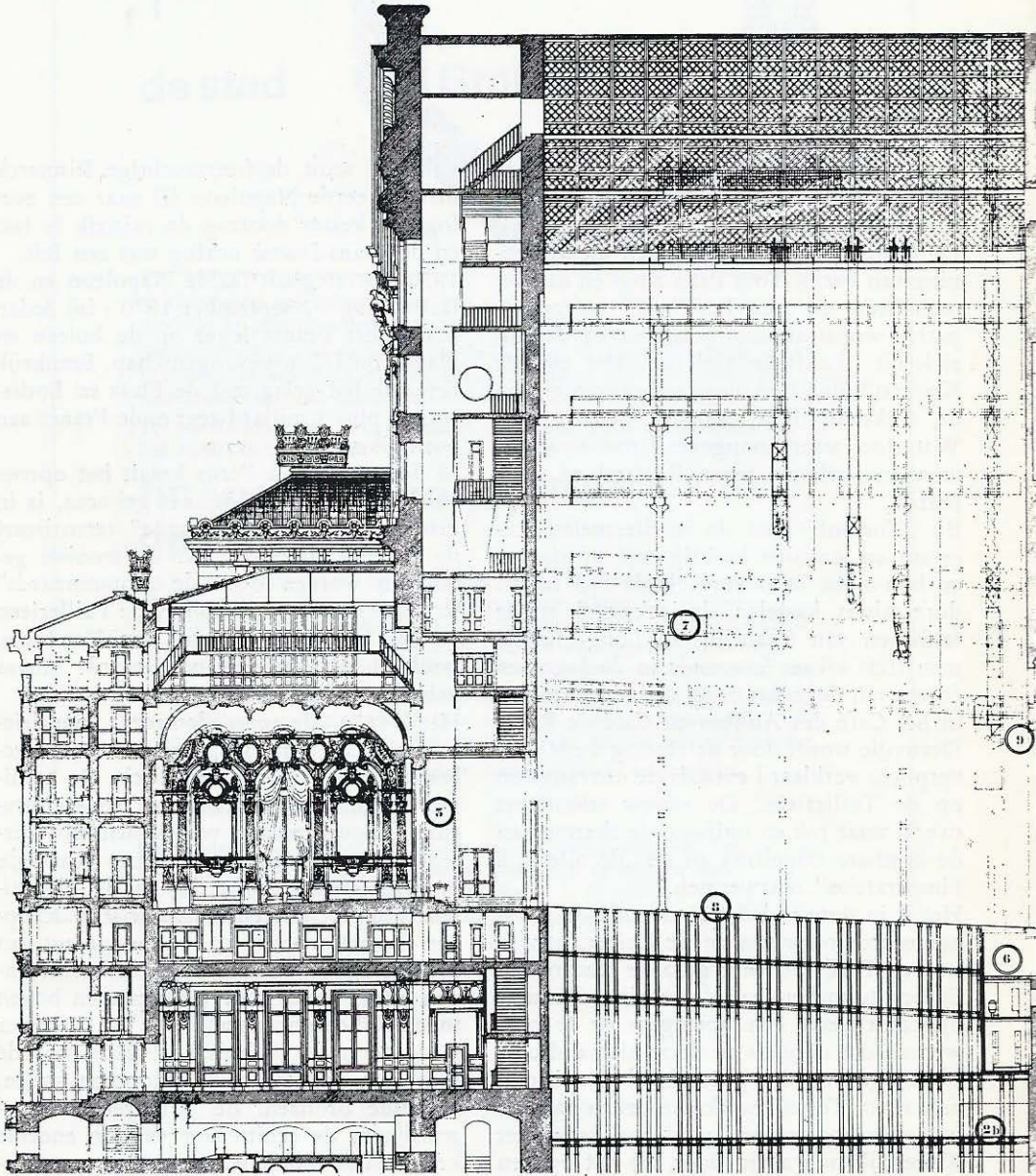
Het is in deze tijd dat Haussman de grote boulevards ontwerpt en de Keizer, in zijn streven Parijs een der mooiste steden van Europa te maken, aan de architect Garnier opdracht geeft een operagebouw te ontwerpen dat nergens en door niemand ooit zou mogen worden geëvenaard - het is dan ook 1860. Terwijl werkzaamheden aan het immense bouwwerk vorderen danst het Keizerrijk nog altijd door, zij het op een

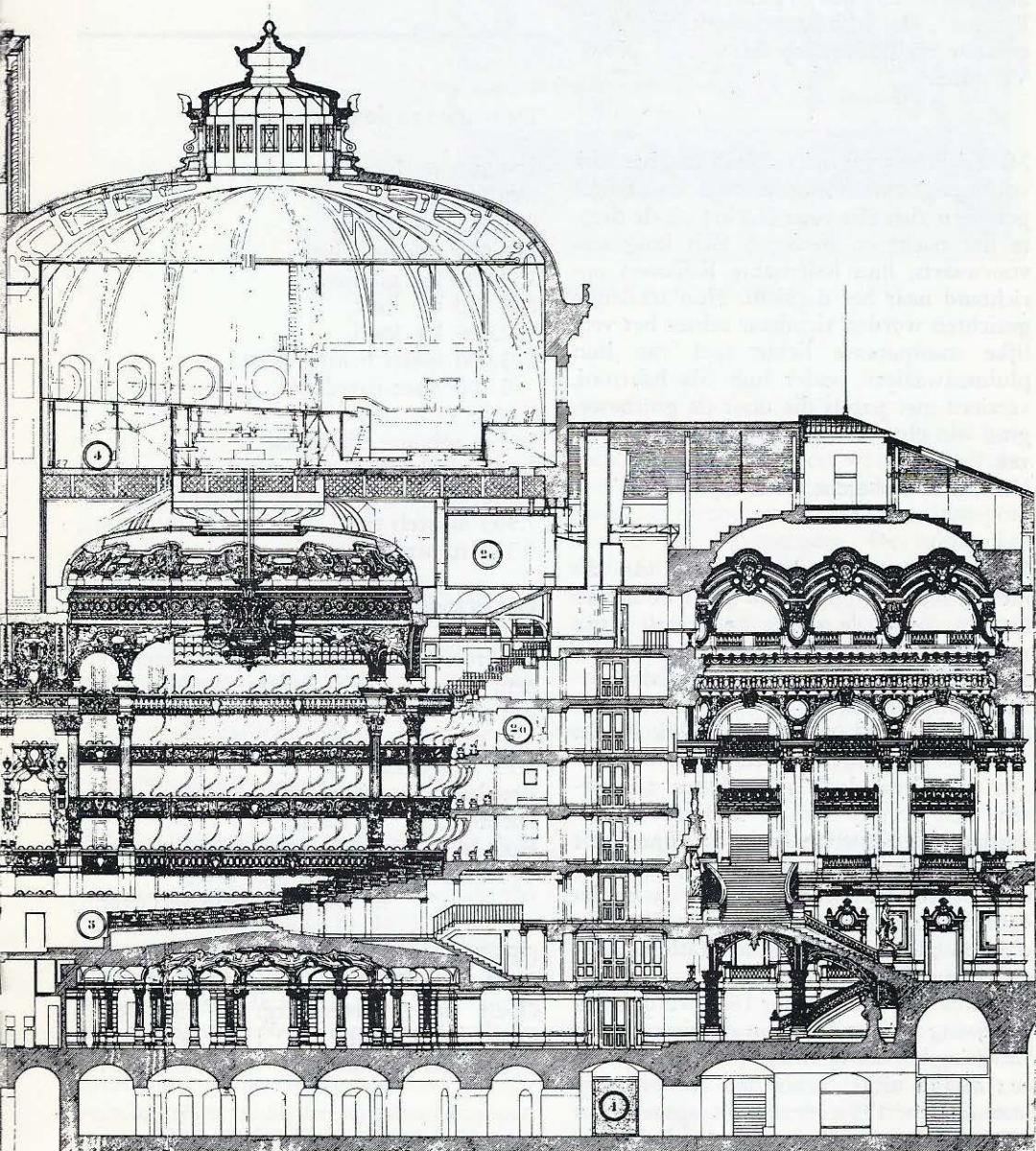
vulkaan, want de heerszuchtige Bismarck manoeuvreerde Napoleon III naar een oorlog. De keizer doorzag de valstrik te laat en de Frans-Duitse oorlog was een feit.

1870 - Strategisch faalde Napoleon en de laatste slag - 2 september 1870 - bij Sedan bracht het Franse leger op de knieën en Napoleon III in gevangenschap. Frankrijk betaalde het gelag met de Elzas en Lotharingen plus 5 miljard zeer oude Francs aan oorlogskosten.

In de straten van Parijs kraait het oproer en de jonge republiek, net geboren, is in groot gevaar, de „commune” terroriseert de burgerij en enkele van de mooiste gebouwen worden door de „communards” in brand gestoken waaronder de Tuilleries en het Stadhuis. De zuil van Vendôme, symbool van dwingelandij, wordt omver gehaald.

Het is 1871 - de opera, dan reeds voor driekwart klaar, blijft gespaard en ziet de geboorte van de derde republiek. De architect Garnier bouwt door aan het majestueuze gebouw waarin vele stijlen zijn vertegenwoordigd, doch zo groot was zijn bouwmeesterschap dat hij in de gigantische afmetingen een balans wist te scheppen die het gebouw tot een monument van tijdloze allure maakte. Met vijf verdiepingen onder en dertien verdiepingen boven toneelpeil en een toneeldiepte van 52 meter is de toren in technische balans met de praal van rose- en blauwmarmeren zuilen, vergulde bronzen, de purperen velours-gordijnen, de schittering van de enorme kroon en de monumentale pracht van trap-

pen die ontworpen scheen voor de meest uitgelezen presentatie van elegance. En dan de gevel, een juweel van beeldhouwkunst, waar in steen de dans van Carpeaux tot leven schijnt te komen.

Op 5 januari 1875 wordt het immense gebouw geopend, dit enorme schip, de mooiste bijouteriedoo's die men zich kon voorstellen, waarin verblindende juwelen en avondkleding volledig tot hun recht kwamen, werd een hoogtepunt van de „Belle Epoque”. Het schouwspel vindt hier in dit gebouw niet alleen op het toneel plaats: Voorwaar!

Marcel Proust schrijft: „Naarmate het stuk voortgang vindt, maken vage menselijke gestalten zich één voor één los uit de diepte der nacht en bewegen zich langzaam voorwaarts, hun halfnaakte lichamen oprichtend naar het daglicht. Hun stralende gezichten worden zichtbaar achter het vrolijke transparante lichte spel van hun pluimenwaaiers, onder hun lila haartooi, versierd met parels die door de golfbeweging van eb en vloed schijnt te zijn geweven.”

Uit: „A la recherche du Temps Perdu”.

Voordat men bezit kon nemen van dit nieuwe reusachtige gebouw zoals we het nu kennen, werd de opera gedurende twee eeuwen (van 1671 tot 1871) in 12 verschillende gebouwen ondergebracht.

Gedurende minstens 100 jaar werd de opera gehuisvest in het Koninklijk Paleis. Vanaf 1781 werden verschillende ontwerpen ingediend doch alle werden afgewezen. Een decreet van 29 september 1860 vorderde de bouw van een nieuw operahuis als openbaar publiek gebouw. Het gebouw moest gesitueerd worden tussen de Boulevard des Capucines, de Rue de la Chaussée d'Antin, de Rue Neuve de Mathurins en de Passage Sandrié.

Eindelijk op 29 december 1860 werd de inschrijving geopend waarin de eisen waren vastgelegd. Voor de inschrijvers was slechts een maand uitgetrokken om een ontwerp in te dienen: 171 ontwerpen vergezeld van 700 tekeningen kwamen op tafel. Uit de

171 ontwerpen werden er 43 gekozen voor verdere selectie waarna er 16 en later nog slechts 7 overbleven. De jury wees nog 2 ontwerpen af en voor de overgebleven 5 kandidaten werd een concours uitgeschreven. Charles Garnier werd toen unaniem gekozen als winnaar. De bouw begon in juli 1861 en duurde tot 1874.

De bouw van de opera vergde:

673.295 werkuren,
76.998 m³ steen,
5.255 m³ grind,
465.900 zakken gips,
253.600 kg. gietijzer,
638.160 kg. ijzer,
122.000 kg. lood,
223.000 meter henneptouw,
12.700 mter ijzerdraad.

In het gebouw zijn totaal

2.156 zitplaatsen,
2.531 deuren,
7.593 sleutels en
6.319 traptreden.

Het brandscherm weegt 19 ton.

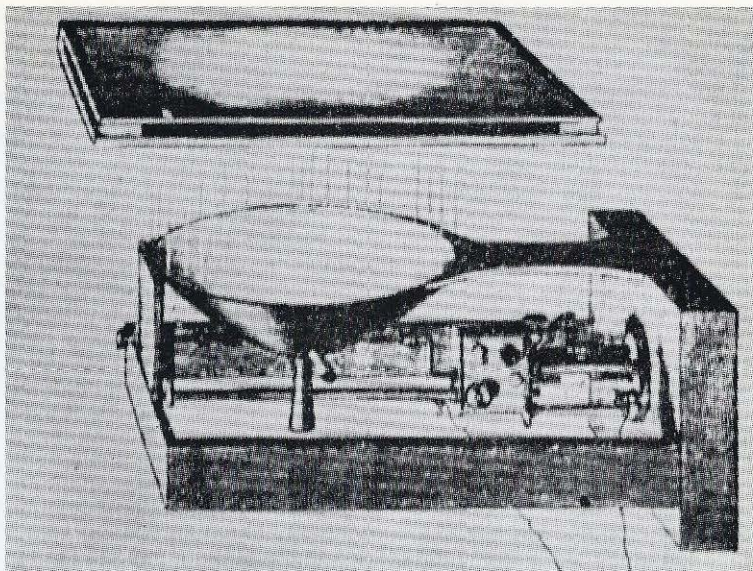
De grote kroonluchter telt 340 glasballonnen, weegt 6 ton en kostte destijds 10.000 francs.

HET TONEEL:

Breedte : 36 meter
Diepte : 52 meter
Hoogte : 47.50 meter
Opening : verticaal 6-10 meter
 horizontaal 10-15.30 meter.

OPPERVLAKTEVERGELIJKINGEN:

Opera van Parijs : 11.237 m²
Opera van St. Petersburg: 4.559 m²
Opera van Turijn : 3.676 m²
Opera van Berlijn : 1.891 m².

Koolspitsschijnwerper, ontworpen door Foucault in 1849

De toneelverlichting van de opera in de laatste 100 jaren

Gedurende de eerste 2 eeuwen van haar geschiedenis waren de belichtingssystemen in de opera in successie gebaseerd op kaarsen, vetpotten, olielampen en gasbranders. Tijdens de gaslichtperiode gebruikte de opera 10 gasmeters voor de voeding van totaal 9200 gasbranders.

In 1849 werd voor de eerste keer elektrische stroom toegepast als voeding voor een lichtbron in „de Profeet”. De lichtbron was een booglamp ontworpen door de natuurkundige Foucault. In 1875 stelde de operadirectie de opticien Dubosc verantwoordelijk voor de toepassing van elektrische stroom als voedingsbron van lichteffecten. In de eerste instantie werd gedacht aan hulpmiddelen ten behoeve van de decorateurs bij het realiseren van natuurverschijnselen en bij het tot stand brengen van scenische lichteffecten.

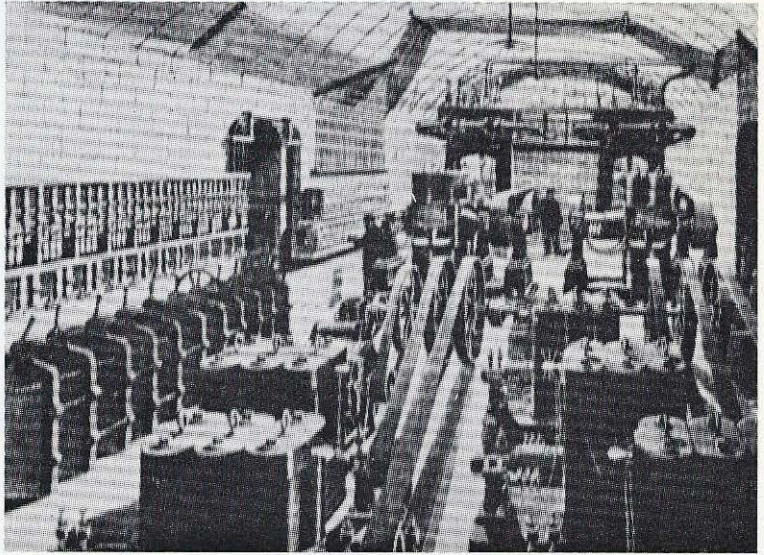
Het „laboratorium” waarin de laadruimte voor de batterijen moest worden ondergebracht werd ingericht in het onderhuis ten einde het probleem van het zuurtransport naar boven te vermijden. De ruimte besloeg 50 m² en was uitgerust met 6 lange eikenhouten tafels waarop dikke glasplaten tegen het invreten van accuzuur op het hout. De grove Bunsenbatterijen werden op deze tafels geplaatst en verbonden met de kabelverdeelinrichtingen. De langste enkelvoudige afstand van batterij naar het verste voedingspunt bedroeg 122 meter.

18 oktober 1881

Na de wereldtentoonstelling tijdens welke het paviljoen voor de electriciteit groot opzien baarde begon de opera met uitgebreide proeven welke gebaseerd waren op toepassing van de nieuwe Edison gloeilampen.

1887

De nieuwe elektrische centrale van de opera wordt in gebruik genomen. Deze centrale was ingericht om het totale vermogen voor de nieuwe elektrische uitrusting te leveren. In de centrale waren 10

„Machinekamer” van de opera, in gebruik genomen in 1887

Gramme-dynamo's opgesteld elk voorzien voor de voeding van 6000 lampen. De 10 dynamo's werden aangedreven door stoommachines met een totaal vermogen van 1000 PK. De enorme Belleville stoomketel werd buiten deze ruimte geplaatst en voorzien van een 34 meter hoge schoorsteen die onzichtbaar voor het publiek langs een muur van de binnenplaats werd gemetseld.

1936 - 1937

Door de architect Marrast werd in deze jaren een belangrijk stuk werk verricht. De decoraties van zalen en foyers werden vernieuwd. Er werden liften gebouwd en nieuwe sfeerverlichting werd aangebracht. Verder begon men met het installeren van noodverlichting en andere veiligheidsvoorzieningen. Er werd een nieuw brandscherm aangebracht en de toneelmachine-rie werd volledig omgebouwd en aangepast aan de toenmalige eisen van enscenering. Tenslotte werd een geheel nieuwe licht-regelapparatuur geïnstalleerd.

1972 - de Parijse opera in het tijdperk der electronica

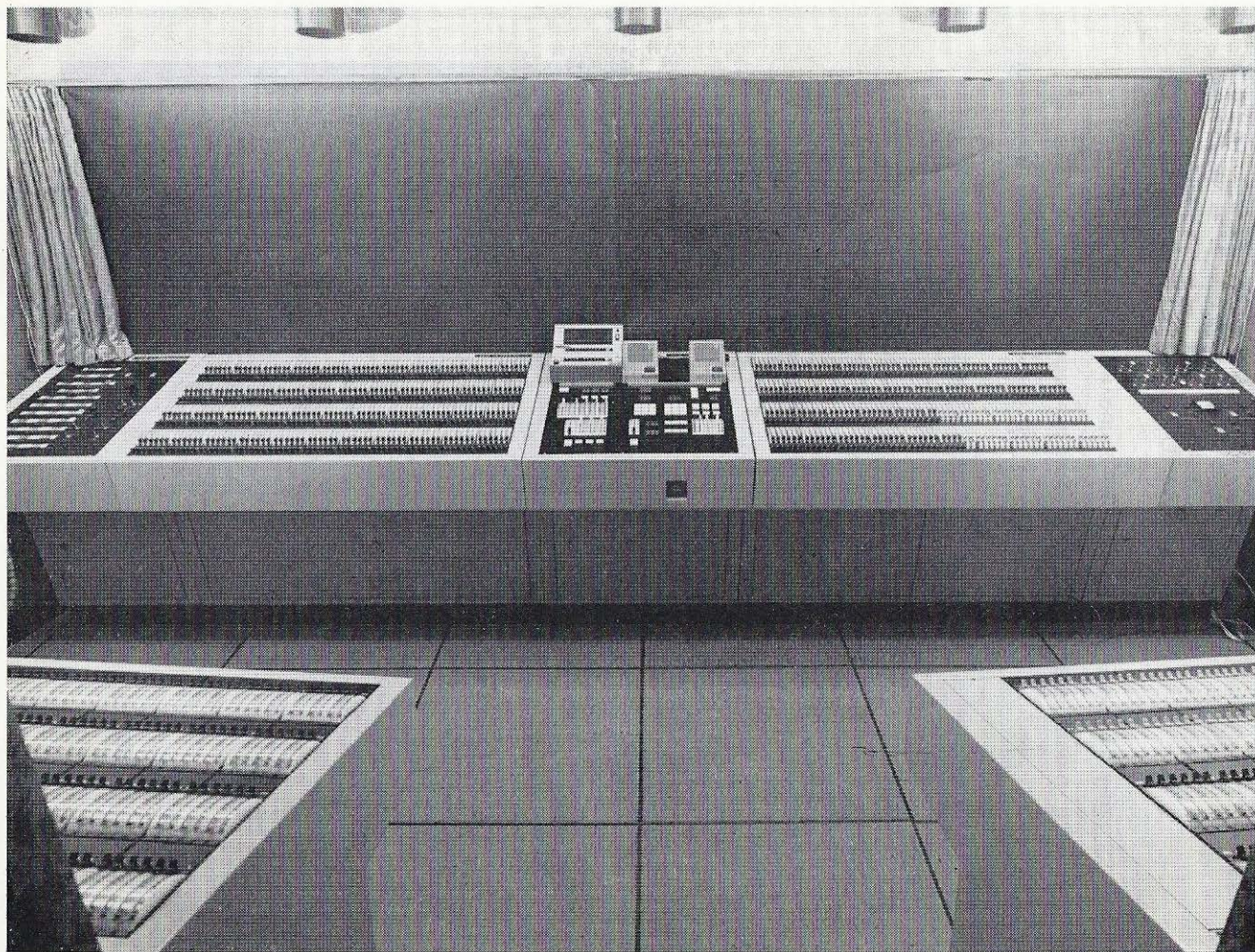
De opera van Parijs is sinds kort uitgerust met de grootste en meest uitgebreide licht-regelaar ter wereld. Met bedieningslessenaars kan men 500 kringen en nog eens 240 lichtstanden in het geheugen opnemen. De apparatuur is er op gericht dat één belichter alle lichtstanden van welke voorstelling dan ook zonder moeite kan uitvoeren.

Lichtcabine

Drie loges achter in de zaal zijn vrijgemaakt voor de bedieningsruimte waarmee het bedienend personeel een panoramisch uitzicht heeft op het toneel.

In deze bedieningsruimte bevinden zich:

1. Een ADB bedieningslessenaar van het type P 23 TF voor 500 kringen met twee voorinstellingen.
2. De bediening voor het ferrietkern-geheugensysteem.

ADB

type

P 23 TF

voor

500 kringen

Foto: Frits van Santen, Den Haag

**Ets.
Adrien de Backer
S.A.**

Het hoeft
natuurlijk niet
altijd zo groot te zijn
als in het
Nederlands Congresgebouw
in Den Haag

Het moet
wel altijd zo goed
zijn

Goed in kwaliteit doch ook in gebruikswaarde zoals bij

- de kleine lichtkoffers
voor reisgezelschappen en kleine recreatieruimten
- de uitgekiende lichtregelaars tot 126 kringen
voor middelgrote theaters
- de grote lichtregelaars
al of niet voorzien van een ferriekern-geheugensysteem

Goed van buiten zowel als van binnen omdat

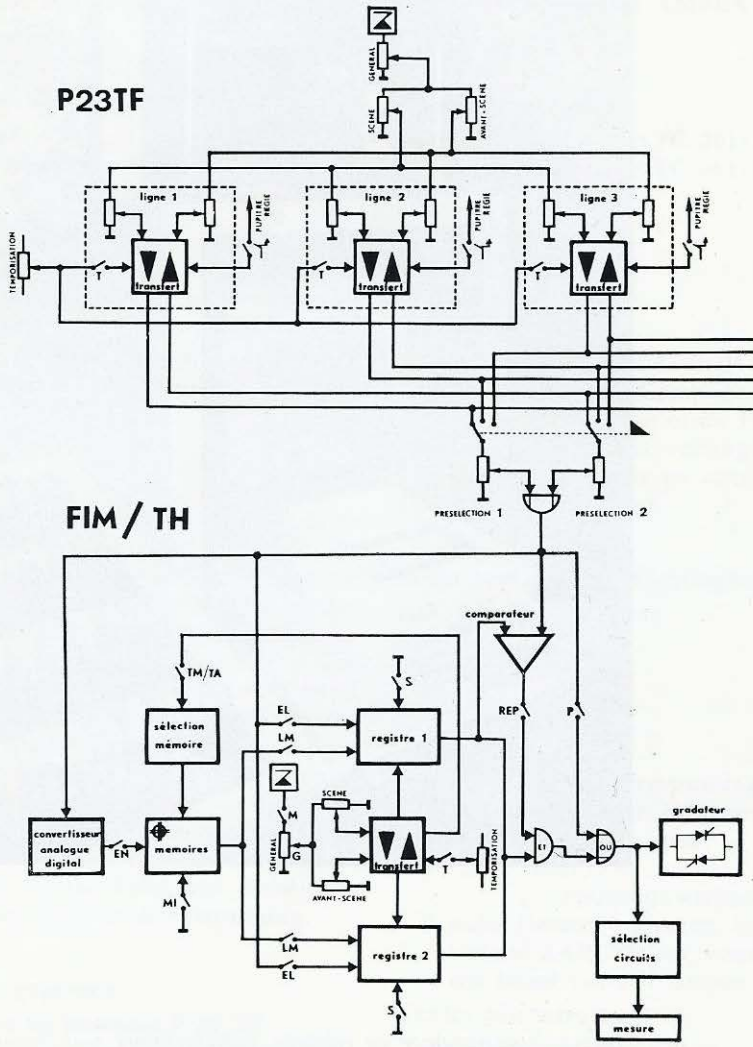
- ADB aan ieder ontwerp iets van de theater"magic" meegeeft
- ADB in de uitvoering bijna 50 jaren ervaring verwerkt

ALLEENVERTEGENWOORDIGING :

CONTROLLUX

LICHTTECHNIEK

LANGE LEIDSEDWARSSTRAAT 122 – AMSTERDAM – TELEFOON 020 - 23 02 26

Principeschema lessenaar P 23 TF en ferrietkerngebeugensysteem FIM/TH

Ampex bandopnemer en teletype papierschijver resp. voor het langdurig opslaan op magneetband van meerdere stukken en lezen van de lichtstanden welke in het gebeugen worden opgenomen

3. Het bandopnameapparaat voor het opslaan van alle lichtstandinformaties van een aantal voorstellingen.
4. Een teleprinter (telex) waarop de inhoud van het geheugen kan worden afgedrukt in normaaltekst.
5. Alle bedieningen voor zaal-, en sfeerverlichting en het intercomsysteem.
6. Alle bedieningen voor de kleurenwis-selaar.
7. De bedieningen voor het kiezen van de kleuren der herzen en voetlichten.

Geheugensysteem

In de koepel van het gebouw boven de zaal is een ruimte ingericht waar de rekken met de ferrietkerngeheugens en de verdere electronische apparatuur zijn ondergebracht.

Regelapparatuur

Deze bevindt zich in een ruimte op de 4e kelderetage 15 meter onder toneelpeil. De dimmers regelen de lichtsterkte van de lampenbelasting via de informatie welke vanaf de bedieningslessenaar en het ferrietkerngeheugen wordt aangeboden. De dimmers voeden de lampen naar keuze direct of via een patch-panel waarop 700 contactdozen zijn aangesloten. De dimmer out-put is 220 V. Onafhankelijk van netspannings-en/of belastingvariaties. De totale installatie, waaronder de voeding en dimmer-apparatuur heeft een regelnauwkeurigheid van $\pm 1\%$, onafhankelijk van variaties in de totale belasting en de netspanning.

Technische gegevens

Handbediening lessenaar P 23 TF

- 3 handbediende transfers en crossfaders.
- 2 handbediende voorinstellingen.
- 500 kringen waarvan 446 toneelaansluitingen en
- 54 prosceniumaansluitingen.

Geheugenbediening

- 2 registers
- 1 transfer of crossfader
- 240 geheugens
- 500 kringen
- bandopname apparaat AMPEX
- teleprinter.

Vermogen gedeelte

- 300 ADB dimostats-ATC 201/25- 6 kW.
- 200 ADB dimostats-ATC 201/25-10 kW.
- Patch-panel waarvan
- 500 ingangen
- 700 uitgangen.

Electrische installatie

De electrische installatie van de opera werd uitgevoerd door de „Compagnie Générale de Travaux d'éclairage et de Force - Clemençon". Deze firma verzorgde ook de voeding, de installatie en aansluiting van de lichtregelapparatuur.

Samenstelling der verlichtingsarmaturen

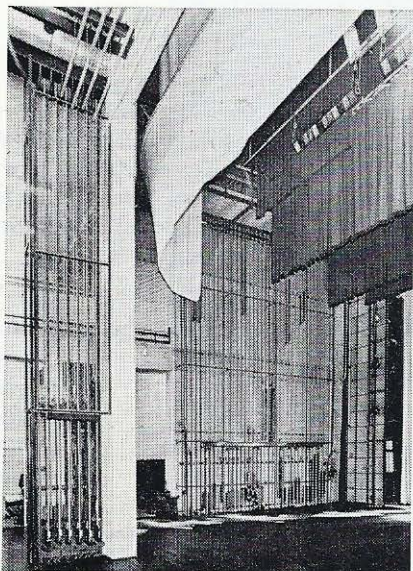
100 stuks schijnwerpers	500 W.
182 " "	1000 W.
86 " "	2000 W.
4 " "	4000 W.
2 " "	5000 W.
64 " "	laagspanning 500 W.
34 stuks schijnwerpers halogeen	500 W.
5 " volgschijnwerper	500 W.
3 " Xenon	volgschijnwerpers 900 W.
9 stuks Herzen 4 kleuren, in totaal bevattend 2.428 lampen, voetlichten met een totaal van 264 lampen.	

Verder zijn aanwezig:

- 2 mobile portaalconstructies
- 1 mobile prosceniumbrug
- 3 mobile electrische toneelbruggen.

P. H. Anderssen

N.V. „STAALBOUW-DRACHTEN”

Decortrekken

Brandschermen

Speciale veiligheidslieren voor brandschermen

Lichtbruggen

Lichttorens

Orkestliften

opstelhoogte 1.25 mtr

opzethoogte 2.80 mtr

De Lange West 100-102, Drachten

telef. 05120-5815

De federatie van kunstenaarsverenigingen heeft een kunstnota uitgebracht.

Chris Verheugd, staffunctionaris van het Nederlands Cultureel Contact te Amersfoort, schreef in het contactblad van het NCC een analyse van deze kunstnota!

De heer Verheugd gaf ons toestemming zijn artikel in ons blad over te nemen. Wij zijn hem daarvoor zeer erkentelijk.

De nota is een belangrijke bijdrage bij de bepaling van een wezenlijk stuk welzijnsbeleid!

Voor belangstellenden: de nota is verkrijgbaar bij Federatie van Kunstenaarverenigingen te Amsterdam, Postbus 3870, tel. 020-237761.

Federatie van Kunstenaarsverenigingen presenteert kunstnota „Met verbeelding”

„Dit is een politiek stuk. De vragen die erin aan de orde komen zijn politieke vragen. En wat misschien nog belangrijker is, als gevolg van de ontwikkelingen van de laatste tijd worden ze door overheid en politieke partijen ook als zodanig herkend. Het feit dat dit jaar door het ministerie van CRM aan de Tweede Kamer een discussienota over het kunstbeleid wordt uitgebracht, is niet de enige aanwijzing daarvoor.

De discussie over inhoud en vormgeving van het cultuurbeleid en het kunstbeleid wordt terecht minder vrijblijvend - zal meer dan tot nu toe dwingen tot politieke stellingname. De vereniging van kunstenaars die in de Federatie samenwerken zijn zich dat ten volle bewust. Met deze nota richt de Federatie zich dan ook direct tot degenen die verantwoordelijk zijn voor het tot stand komen van beleid. Om daaraan bij te dragen - met verbeelding.”

In het politieke spel

Met deze uiterst duidelijke formulering vangt de Federatie van Kunstenaarsverenigingen haar kunstnota aan. Daarmee wordt de problematiek rondom het beleid inzake kunst en cultuur met nadruk in het vlak gezet waar het tot nog toe slechts een ondergeschoven plaats heeft in genomen. De Federatie laat voorts in een niet mis te verstane brief aan minister Engels weten onder verwijzing naar reeds plaatsgevonden gedachtenwisseling met hen, dat zij bepaald niet van plan is met de handen in de schoot af te wachten wat het effect van haar nota zal zijn.

Minister Engels zal de tegenspeler of beter samenspeler zijn in het toekomstige politieke spel.

Dat spel zal veel duidelijkheid in het culturele veld moeten brengen. Duidelijkheid die nog geen minister heeft kunnen verschaffen.

Nieuw cultuurbeleid

De samenstellers van de nota hebben zich beperkingen opgelegd. Men heeft zich niet verloren in de wijdlopijge bespiegelingen van zo vele nota's, in het papieren cultuurbeleid tot dusver in grote hoeveelheid aangeprezen, gelezen en onverrichterzake afgelegd, men heeft zich evenmin in een te grote beknoptheid geuit in orakeltaal. De nota munt uit door duidelijke stellingname en, al in beperkter mate, door het uiten van wenselijkheden. Die wenselijkheden zullen juist door een goed gevoerd cultuurbeleid duidelijk aan het licht moeten komen en men zal er zoveel mogelijk aan moeten voldoen. Voorts worden de lijnen aangegeven waaromheen een nieuw cultuurbeleid zal moeten worden getekend.

Als gezegd de politieke consequenties acht men daarbij van groot belang:

„Nadat in de 60-er jaren de eerste tekenen zichtbaar werden van een tegencultuur die zich van de macht afwendde en de aandacht richtte op de mens en de tussenmenselijke relatie, heeft tenslotte de opstand van de materie de doorslag gegeven voor de omslag van het cultureel klimaat. In de laatste jaren is met dramatische duidelijkheid gebleken dat er grenzen zijn aan de menselijke heerschappij over de materie. Ten eerste omdat de grondstoffen eindig zijn, maar vooral ook omdat de huidige diepgrijpende bewerking van de materie schadelijke neveneffecten oproept die het nut van de bewerking ver overtreffen. Het proces van industrialisatie en kolonisatie heeft grote groepen mensen teruggedrongen tot een vrijwel zinloos bestaan.

De vernietigingstechnologie heeft de mensheid aan de rand van de zelfmoord gebracht; aan de andere kant heeft de medisch-chemische technologie een immens bevolkingsprobleem geschapen. Tenslotte bedreigt een ongebreidelde economisch-technologische ontwikkeling de biologische grondslag zelf, van elk menselijk bestaan.”

Politieke consequenties

„Voor de politiek betekent dit alles dat de bakens in de stroom van de cultuur verzet moeten worden. Niet zo'n beetje,

maar haaks op de tot nu toe heersende richting van economische macht en groei. Dat houdt evenwel tegelijkertijd in, dat nieuwe stroomgebieden gezocht en onderzocht moeten worden, een nieuwe kracht om de bedding te vormen.

Men kan niet abrupt de bestaande drijfkracht van een cultuur afremmen en daarvoor niets in de plaats stellen. Dan ontstaat een luchtledig waarin afbrekende krachten vrij spel hebben.

Voor politiek beleid zal dus een andere koers moeten worden uitgezet.

Waarheen? Is daar al een naam voor? Eerder is iets gezegd van de tegencultuur, die niet de prestatie niet het rendement van mensen en dingen centraal stelde, maar de mens zelf.

Men kan ook spreken van de aflossing van een cultuur van de macht door een cultuur van ontplooiing van respect, verwondering en verbeelding.

Voor degenen die hier met een beroep op de onveranderlijkheid van de menselijke natuur grijnzen over zoveel naïviteit, wijzen wij erop dat die onveranderlijkheid een fictie is. Mens en cultuur worden bepaald door keuzen. Keuzen die een verandering kunnen veroorzaken en tijdelijke vrijheid scheppen. Ze kunnen echter ontwikkelingen in gang zetten en onderhouden, die gaandeweg een dwangmatig karakter krijgen en keuzevrijheid beperken. Dan keert de wal het schip.”

Stellingname

Over hun stellingname zeggen de samenstellers:

„Door zichzelf te dwingen tot stellingname inzake de relatie tussen kunst en samenleving geven kunstenaars uitdrukking aan een specifieke maatschappelijke verantwoordelijkheid - tegelijk erkenning van afhankelijkheid - die een beroep op de samenleving kan rechtvaardigen. Het is hoog tijd dat die wederzijdse verantwoordelijkheid en afhankelijkheid tot zijn recht kan komen in een samenhangend beleid. Te lang is vernieuwing van inzicht gefrusteerd door eenzijdig denken in termen van macht, geld, materiële vooruitgang en technisch-wetenschappelijke ontwikkeling.”

Voorts verantwoordden zij hun beperktheid als volgt:

„De betekenis van de nota ligt daarom niet in de eerste plaats in de volledigheid, maar in de gemeenschappelijkheid en de aktualiteit van de weergegeven standpunten.

De nota heeft twee delen, die afzonderlijk en in willekeurige volgorde te lezen zijn. Het eerste deel is algemeen van strekking. Het geeft grote lijnen en principes, globale analyse en gemeenschappelijke stellingname. Het handelt over politieke betekenissen en over de samenhang tussen maatschappij, kunst en cultuur. Niet toevallig lijkt het op een inleiding over cultuurpolitiek.

Het tweede deel geeft een vertaling naar deelproblematiek. Het is konkreter, dichterbij huis. Daarbij is niet gestreefd naar een uitputtende opsomming van beroepsbelangen. Het bevat slechts een keuze uit de meest pijnlijke of illustratieve onderwerpen en suggesties en wensen die daarop betrekking hebben. Het heeft de bedoeling door het trekken van konsekventies de richting en de aangrijpingspunten voor verandering aan te wijzen.”

Ondanks deze opgelegde beperking schaadt het de nota deze in een samenvatting weer te geven. Lezing van de gehele nota wordt dan ook ten zeerste aanbevolen en ik volsta met hieronder enkele gedeelten te citeren uit het beschouwende gedeelte.

Zelfverwerkelijking

Na een beschouwing over de noodzaak de mens in vrijheid tot ontwikkeling te laten komen in plaats van hem centraal te stellen in de economische groei betoogt de nota:

„Een zo wezenlijke verandering van richting doet een beroep op creativiteit, op het vermogen om zonder *direkt* nut, maar wel zin-gevend en -ontdekkend bezig te zijn.

De kunstenaar ziet de bijdrage die hij aan maatschappijvernieuwing kan geven bij uitstek op dit vlak. Het laatste wat hij nastreeft is bevordering tot „kultureel ambtenaar”. Maar hij voelt zich wel medegeroepen om de politieke ombuiging die dit mogelijk moet maken vorm te helpen

geven. Waar het dwangmatig karakter van de arbeid - dwang t.o.v. de materie en t.o.v. de mens - vermindert, ziet hij kansen voor vrije arbeid ten behoeve van menselijke zelfverwerkelijking en bevrijding.

In de nu aflopende periode is de kunstenaar weinig meer geweest dan een randfiguur, een versiering die gemist kon worden, een onberekenbaar element dat geduld werd omdat het diende tot verstrooiing en vrijetijdsbesteding van de economisch sterken. Hij bleef geïsoleerd. Daaraan heeft ook de subsidiëring van zijn werk weinig of niets kunnen veranderen. In sommige sectoren draagt die subsidie trouwens nog altijd het stempel van sociale zorg.

In de boven aangegeven ontwikkeling verschuift hij naar het centrum van de samenleving, ten behoeve van de zingeving van een zich vernieuwende cultuur”.

Zwerende wonde

De nota gaat verder met een ruwe analyse en legt de vinger op de zwerende wonde: „Gezien in een kleinere kontekst dan hiervoor werd gebruikt, geldt in het algemeen gesproken dat het begrip voor kunst en cultuur en deelname aan de activiteiten die onder die noemers kunnen worden gevat, slechts gevonden wordt bij betrekkelijk kleine groepen uit deze samenleving. Groepen die overwegend getypeerd worden door een relatief hoog opleidingsniveau en in het algemeen ook een relatief hoog inkomen. Wat er vandaag aan „officiële” kunst bestaat, bestaat grotendeels bij gratie van het feit dat dezelfde gepriviliegeerde groepen een eveneens onevenredig grote invloed hebben op de inhoud van het overheidsbeleid. En voor zover kunst niet overwegend afhankelijk is van gemeenschapsgeld, speelt die klasse opnieuw een belangrijke rol, doordat ze relatief meer kan en wil besteden en de bestuurlijke functies bezet waar het aanbod wordt bepaald.

In deze situatie bedienen de kunstenaars - gewild of ongewild - de groepen die hen in stand houden. Niet alleen wordt hun werk gericht door de beschikbaarheid van geld, maar ook maken ze - hoe vrij ook - traditioneel gebruik van het referentie-

kader van het publiek dat hen kent. Op deze manier worden bestaande verhoudingen bevestigd en blijft isolement voortbestaan."

Wat willen de kunstenaars dan?

„Meer concreet wil de federatie een instrument zijn voor voortdurende maatschappijvernieuwing en een middel tot het realiseren van maatschappelijk engagement. Daarbij streeft de federatie naar een maatschappij waarin een ieder zijn creatieve vermogen kan ontplooiën en ten dienste stellen van zijn medemens."

De samenstellers die bij hun formuleringen kennelijk een gedegen voorstudie hebben verricht en hun betoog larderen met verschillende citaten, o.a. van het Centrum voor Staatkundige Vorming - betogen hierna dat zij terecht zwaar tillen aan gelijke kansen tot individuele ontplooiing en aan de individuele vrijheid van keuze. Daarmee bekent de federatie kleur: zij is er voor een „groot en gedifferentieerd pakket van keuzemogelijkheden aan te bieden, waarbij noch het aanbod zelf, noch de zeggenschap in het tot stand komen daarvan, voorbehouden mag zijn aan bepaalde groepen. Daarmee kiest de federatie tevens voor openheid en tolerantie".

De Federatie is reëel genoeg om er voor uit te komen dat dat alles niet op stel en sprong kan gebeuren.

„Ontwikkeling van een visie op het beleid op lange termijn geeft kansen om oneigenlijke tegenstellingen op te lossen. Om kunstenaarsbelang en algemeen belang, interne en externe democratisering, decentralisatie en het centraal scheppen van garanties, te verenigen en zichtbaar te maken dat zij elkaar niet uitsluiten of bekonkurren, maar elkaar aanvullen en versterken."

Centrale items

In de daarop volgende pagina's worden de centrale items van de nota-democratisering decentralisatie, diversiteit en keuzevrijheid verder uitgewerkt.

Over democratisering:

Van de zijde van de overheid:

„Dat vraagt van de overheid het scheppen van een klimaat en van kondities die ont-

wikkeling mogelijk maken: een klimaat dat het prijsgeven van zekerheden niet afstraft, waarin kunstenaars geen zendelingen zijn met een boodschap van hogere orde; kondities die waarborgen dat behoefte zichtbaar kan worden en dat vraag en antwoord elkaar kunnen ontmoeten."

Van de zijde van de kunstenaars:

„Van de kunstenaars vraagt het voor sommigen het prijsgeven van isolement en van bepaalde verworvenheden, en voor allen oriëntatie op maatschappelijke behoeften en problemen, zoeken naar mogelijkheden om in samenwerking en in relatie met anderen bij te dragen aan leefbaarheid, aan bewustwording, aan het opheffen van frustratie en vervreemding. En omdat die functies niet uitsluitend aan hen voorbehouden zijn, betekent het ook het prijsgeven van exclusiviteit."

Van de zijde van het publiek:

„En de bevolking? In dit verband een onhanteerbare abstraktie. De mensen, als individuen of deel uitmakend van een groep, zullen willen kiezen, mee bepalen wat er gebeurt. En zo hoort het ook. Ze zullen echter alleen dan (kunnen) kiezen wanneer ze aangesproken worden, d.w.z. dat hun wereld, hun situatie uitgangspunt wordt; wanneer ze bereikbaar zijn, d.w.z. wanneer er een wisselwerking, een samenhang is tussen centraal beleid en lokaal beleid. En bovendien, hun keus zal dan alleen zinvol zijn wanneer het gaat om meer dan ja of nee, d.w.z. dat zij betrokken worden bij de ontwikkeling van alternatieven en dat er dan ook mogelijkheden zijn om die alternatieven te realiseren."

Over decentralisatie:

„Decentralisatie betekent in een cultuurbeleid dat de verantwoordelijkheid voor de creatieve arbeid in de samenleving daar gelegd wordt waar die arbeid zijn eerste en belangrijkste uitstralingsgebied heeft. Dat is soms de hele Nederlandse samenleving, maar dikwijls ook een deel daarvan, een gewest, gemeente, wijk. Op dat niveau moet dan ook beslist worden over de voorzieningen, waaraan men dáár behoefte heeft."

De subsidiepolitiek zal analoog moeten zijn, een alert en sterk gedifferentieerd systeem met mogelijkheden van snelle in-

jecties niet zozeer van hulpbehoevende aard als wel om die gedeelten waar met kennelijk succes geopereerd wordt tot verdere uitbouw te brengen.

Daarmee hebben de samenstellers met hun nota hun visie ontvouwd en het bitter noodzakelijke aangegeven. Zij zouden daarmee hebben kunnen volstaan. Er is met dat gedeelte van de nota voldoende werk- en discussiemateriaal aangereikt om in de kringen van Staten-Generaal, kunstenaars, cultuurbedrijvers en publiek danig uit de voeten te kunnen.

De nota gaat evenwel verder met enkele aangrijpingspunten te geven voor verandering.

Moed

Daar is moed voor nodig. Ieder van die aangrijpingspunten zijn voor discussie vatbaar of zouden zich voor uitgebreide beleidsbeschouwingen kunnen lenen. In deze nota heeft men beknopt en schetsmatig moeten zijn en daarom is voor die moed waardering op te brengen. Daar komt nog bij dat sommige van die aangrijpingspunten in eerste aanzet wel juist gezien zijn.

Natuurlijk geldt dat voor de onderwijsvernieuwing. Dat zal een van de pijlers zijn om tot vernieuwing te komen. In de kringen van onderwijsvakbonden is daar al meer dan genoeg over gepubliceerd en men kan zich er over verbazen dat er bij sommige onderwijsinstellingen zoveel, bij andere (en in het algemeen) weer zo weinig gebeurt. Dat geldt ook voor de informatie. Open, ruime, actuele en tijdig aangereikte informatie. Belangrijk is daarbij hoe het publiek voor die informatie perceptief kan worden. Radio en televisie zullen daarbij een belangrijke rol spelen en het is verheugend om te lezen hoe de nota pleit voor researchcentra van wetenschappers en kunstenaars om naar nieuwe artistieke vormen en communicatietechnieken te zoeken.

Terecht behoort tot de vet gedrukte ge-

deelten van de nota dat het zaak is om de ondoorzichtige bestuursconstructies van de omroepverenigingen te doorbreken en ook daar te democratiseren. Ook zal de rol van de schrijvende en visueel werkende kunstenaars veel sterker moeten zijn, en niet alleen bij radio en televisie. Het laatste gedeelte van de nota reikt andere concrete mogelijkheden ter discussie en oplossing aan, zoals het kunstonderwijs, de financiële positie van de scheppende en herscheppende kunstenaars, de verbetering van ons woon-, werk en leefmilieu, presentatie van Nederlandse cultuur in het buitenland etc. Dit blad biedt te weinig ruimte om hierop in te gaan, maar ik kan lezing van de nota en vooral toepassing van de grondgedachten die in het eerste en sterkste gedeelte verwoord en verweven liggen, in de eigen dagelijkse praktijk slechts aanbevelen.

Ik zal deze bespreking van de kunstnota van de federatie niet besluiten met de gebruikelijke clichés: dat hier een werkstuk van betekenis is geleverd of dat een nota is gepubliceerd waarvoor men alle waardering moet hebben na toepassing van de juiste relativeringen etc., etc.

De nota heeft gedachten geformuleerd en toegespitst die bij een vooruitstrevend en merendeels jong gedeelte van onze bevolking leven. Die gedachten betreffen zake-lijke en concrete noden. Dat alleen moet voldoende zijn om de nota de aandacht te geven die haar toekomt.

Een van die plaatsen van aandacht zal de Tweede Kamer zijn en de minister van C.R.M. zal met zijn collegae hun beleid aan de nota en aan de gedachtenwereld van hen die er achter staan, dienen te toetsen. Dat kan een botsing worden of een klik. Laat ik besluiten met een citaat van Bacon: Hope is a good breakfast but an ill supper. Toch hoop ik op die klik.

Chris Verheugd

De geheele culturele sector is in beroering. Het rode potlood wordt maar al te gretig gehanteerd, want welvaart en welzijn schijnen toch niet zo goed te kunnen samengaan in ons huidige bestel. Overal heerst onzekerheid en in vele hoeken kan een grote mate van mateheid worden geconstateerd. In enkele jaren tijd werd in de culturele sector veel afgebroken, dat met veel zorg in tientallen jaren werd opgebouwd.

Vele gemeentebesturen zitten aan het plafond van hun financiële mogelijkheden en kunnen nog maar amper de tekorten opvangen van culturele organisaties, die eigenlijk ten laste zouden moeten komen van de rijksoverheid.

De rijksoverheid laat het echter al enkele jaren afweten. De rijksbegroting voor 1973 is hiervan een overtuigend bewijs. Weliswaar geeft de minister van CRM een toelichting op zijn beleid, waarvan bij sommige passages de lezer de tranen in de ogen schieten, doch de cijfertjes dekken helaas in geen enkel opzicht de lading. Voor de zoveelste maal is CRM de sluitpost van de gehele rijksbegroting.

De defensie is veel belangrijker en dus wordt door het huidige kabinet de defensiebegroting nog wél, en de CRM-begroting niét meer behandeld door het parlement vóór de verkiezingen. De voor de grootste slokop gereserveerde bedragen dienen eerst veilig te worden gesteld en dan mag de kiezer bepalen, wat er voor de andere sectoren nog overblijft van het totale nationale inkomen. Dit is natuurlijk een politiek praatje, maar een gezond cultuur-beleid vereist een politieke keuze. Zo is dat nu eenmaal!